

Afbureaukratisering og udvikling af foreningslivet

23.05.24

Baggrund

Ligesom Venstre ser Dansk Folkeoplysnings Samråd (DFS) et stort potentiale for dels at afbureaukratisere og dels at udvikle foreningslivet. Som opfølgning på Venstres dialogmøde den 17. maj 2024 om emnet, fremsender DFS derfor en uddybning af de tre forslag, som vi fremførte på mødet. Forslagene har alle til hensigt at gøre det lettere at drive forening og gøre det mere attraktivt at deltage i det frivillige foreningsliv. Det drejer sig om følgende forslag:

- *Forslag 1.0: Bureaukrati-stop*
- *Forslag 2.0: Grøn borgerinddragelse i kommunerne*
- *Forslag 3.0: Revision af Folkeoplysningsloven*

Forslag 1.0 - Bureaukrati-stop

Administrativt bøvlg og bureaukratiske byrder er desværre en stor del af hverdagen for mange folkeoplysende foreninger. Der er de velkendte udfordringerne i bankerne, hvor foreningerne bliver mødt af tidskrævende dokumentations- og kontrolkrav, der ikke står mål med foreningernes lave risikoprofil. Dertil kommer nye momsregler, krav om whistleblowerordning og krav om tidsregistrering. Og så er der bøvlet med at indhente tilladelser til events i kommunerne etc. En [undersøgelse](#) fra Kulturministeriet fra 2022 viste, at 46 procent af de foreningsaktive, der deltog i undersøgelsen, overvejer at stoppe som frivillige. Heraf pegede halvdelen på "for meget administrativt arbejde" som en af årsagerne.

Mange af de administrative opgaver, som foreningerne bliver pålagt, er en konsekvens af lovgivning, der har en god forklaring. Når en forening f.eks. søger om puljemidler, skal den naturligvis kunne dokumentere, at aktiviteterne er gennemført via indsendelse af et regnskab. Og når amatørteateret opfører Romeo og Julie, så skal der selvfølgelig være fuld sikkerhed for, at balkonen ikke braser sammen midt i forestillingen. Mange af de regler kan og bør vi ikke afskaffe. Men de skaber en virkelighed, som mange foreninger – især de mindste – ikke kan håndtere. De kræver mange arbejdstimer, juridisk indsigt i svært tilgængelige regler, indhentning af ekstern bistand mv. Denne løbende bureaukratisering af foreningerne stiller større og større krav til den viden og de kompetencer, som foreningerne skal have. Det betyder, at mange af opgaverne bliver vanskeligere at løse for frivillige kræfter. Derfor er flere foreninger nødt til at have lønnede medarbejdere for at kunne håndtere de krav, der stilles fra kommuner, staten og de private fonde. Det betyder, at foreningerne får betydelige udgifter, der ikke står mål med foreningernes ofte beskedne økonomi. Og det sætter begrænsninger for de mennesker, der har valgt at være foreningsaktive af helt andre årsager: at bidrage til de kulturelle og folkeoplysende fællesskaber. På trods af mange års arbejde og politiske intentioner er resultaterne udeblevet. Derfor er det behov for at trække en streg i sandet og stoppe denne udvikling.

Derfor foreslår DFS, at der indføres et 'bureaukrati-stop'. Forslaget tager afsæt i, at det ofte er staten og kommunerne, der pålægger foreningerne de administrative opgaver. Derfor er det også et politisk ansvar at sikre at denne udvikling stoppes. Der er behov for en mekanisme, der understøtter det politiske ansvar, og som vurderer konsekvenserne af de administrative byrder, inden disse bliver pålagt foreningslivet. Forslaget tager afsæt i, at staten forpligter sig til at kompensere foreningerne, hver gang de pålægges en administrativ byrde. Det er et enkelt og retfærdigt princip, som vil have en forebyggende effekt, der mindsker det administrative bøvlg og øger friheden og mulighederne for foreningslivet i fremtiden. Det vil bl.a. sikre, at ny EU-lovgivning bliver implementeret så lempeligt som muligt.

DFS foreslår, at bureaukrati-stoppet implementeres via en obligatorisk screening af lovforslag, så konsekvenserne for foreningsområdet bliver vurderet og politisk behandlet inden vedtagelse af en given lovændring. Det skal være tydeligt, hvordan foreningslivet bliver påvirket, og hvordan foreningerne i givet fald skal kompenseres.

Specifikt ift. foreningernes udfordringer i bankerne, foreslår DFS, at der skabes en bedre balance mellem foreningernes reelle risikoprofil, gebyrstørrelse og administrationsbyrde ved, at man kategoriserer størstedelen af foreningerne som lavrisikokunder.

Forslag 2.0 - Grøn borgerinddragelse i kommunerne

Det følger af Folkeoplysningsloven, at kommunerne skal vedtage og offentliggøre politikker om folkeoplysningen i kommunen – bl.a. med målsætninger for sammenspillet mellem folkeoplysningens skoler og foreninger og kommunens øvrige politikområder som fx sundhed og klima.

Tal fra Videncenter for Folkeoplysning viser imidlertid, at det kun er 73 pct. af kommunerne, der har vedtaget selvstændige folkeoplysningspolitikker, mens det kun er lidt over halvdelen af kommunerne, der bruger politikkerne til at angive, hvordan folkeoplysningsområdet skal spille sammen med de øvrige i politikområder i kommunen. Der er dermed et uudnyttet potentiale. Vi skal styrke samspillet mellem kommunerne og borgerne i regi af foreningslivet.

'Not In My Back Yard'-syndromet er for eksempel et stigende problem, der kalder på mere lokal borgerinddragelse. Vi ser flere og flere eksempler, hvor borgerne stiller sig på tværs og forhindrer grønne infrastruktur- og energiprojekter. Det bremser den grønne omstilling. Senest har Transportudvalget besluttet at nedsætte en arbejdsgruppe, der blandt andet skal se på, hvad skal der til for, at borgere i højere grad bliver medspillere end modstandere af grønne projekter.

DFS ser et behov for at fremme en demokratisk inddragelse af borgerne i godkendelsesfaserne af infrastruktur- og energiprojekter i regi af foreningslivet. En inddragelse, hvor borgere kan komme til orde og bidrage til at finde fælles grønne løsninger i en god tone, hvor der er respekt for mindretallet, plads til ytringsfrihed etc. Forskning viser nemlig, at det er fremmede for den grønne omstilling, hvis man investerer i *reelle* demokratiske processer *tidligt i processen*, når det etableres nye grønne infrastruktur- og energiprojekter. Vi skal have folket med – på deres egne præmisser. Alternativet er, at modstanden vokser sig så stor, at omstillingen ikke kommer til at ske, og at polariseringen mellem land og by bliver større.

Derfor foreslår DFS, at der oprettes en grøn borgerinddragelse-pulje, der er målrettet nationale folkeoplysende organisationer. Puljen skal give lokale skoler og foreninger bedre mulighed for at udvikle nye grønne folkeoplysende koncepter – som fx borgerting, der kan fremme borgernes stemme i den grønne omstilling.

Forslag 3.0 - Revision af Folkeoplysningsloven

I Danmark lever vi i et velfungerende repræsentativt demokrati. Men demokratiet kommer ikke af sig selv. Det er en dynamisk samfundskontrakt, som vi skal kæmpe for hver eneste dag. Særligt nu, hvor samfundet udvikler sig hurtigere end nogensinde før, og den demokratiske samtale er præget af en polariserende og hård tone på de sociale medier. Det kalder på, at vi skaber flere forpligtende fællesskaber. Både fysisk og digitalt.

Folkeoplysningen bidrager til den mission hver eneste dag i alle landets kommuner. Men folkeoplysningen skal moderniseres, hvis den fortsat skal kunne fungere som en demokratisk arena for nye målgrupper og organiseringsformer – også i en digital tidsalder. Derfor arbejder DFS for at fremtidssikre folkeoplysningen – bl.a. via en revision af Folkeoplysningslovens kapitel om voksenundervisning.

Fleksible fællesskaber

Covid-19 bragte Danmark ind i en ny og accelereret digital tidsalder. De digitale samværsformer viste deres begrænsninger – men også deres potentialer, hvor bl.a. aftenskolerne tilbød onlineundervisning i alt fra fødselshjælp til hækling. De potentialer skal udnyttes til at styrke den digitale dannelse og modvirke den digitale ulighed. Samtidig er det vigtigt, at folkeoplysningen også er åben og fleksibel over for nye brugergrupper og organiseringsformer.

I Folkeoplysningsloven har aftenskolerne allerede mulighed for at gennemføre fleksible og digitale aktivitetsformer. Det følger af Folkeoplysningslovens § 8, stk. 4, hvor det fremgår, at en given aftenskole må afsætte op til 40 pct. af skolens samlede tilskud til fleksibelt tilrettelagte hold – herunder fx digitale undervisningsformer. Undersøgelser fra Videncenter for Folkeoplysning (Vifo) viser imidlertid, at kun 11. pct. af aftenskolerne anvender de fleksible tilrettelæggelsesformer. Det skyldes bl.a., at det er uklart for skolerne hvilke aktiviteter, der kan kategoriseres som fleksibelt tilrettelagte. Derudover begrænser lovens § 8, stk. 4, udbredelsen af de fleksible tilrettelæggelsesformer, da bestemmelsen indebærer, at skolerne er pålagt at udbyde almen folkeoplysende undervisning – altså den almindelige klasseundervisning – parallelt med de fleksible aktiviteter.

Endeligt følger det af Folkeoplysningsbekendtgørelsens § 8, stk. 2, at minimum 30 pct. af de fleksibelt tilrettelagte hold skal gennemføres i fællesskab (*forstået som fysisk tilstedeværelse*). Det følger også af bemærkningerne til lovens § 8, stk. 4. De regler er ligeledes med til at begrænse udbredelsen af de fleksible og digitale organiseringsformer i folkeoplysningen.

DFS har en ambition om at gøre de fleksible tilrettelæggelsesformer mere brugbare og letanvendelige for de skoler og borgere, der vil opstarte nye (digitale) aktiviteter, så de kan blive udbredt til en større del af landet, og så de kan nå flere borgere, der har økonomiske, helbredsmæssige eller andre barrierer for at deltage i fysiske folkeoplysende tilbud.

Derfor foreslår DFS, at aftenskolerne får mulighed for at planlægge deres udbud af henholdsvis almen undervisning og fleksibelt tilrettelagte/digitale aktiviteter mere frit med afsæt i de behov og borgerønsker, der er i deres lokalområde. Samtidig foreslår DFS, at digitale fællesskaber sidestilles med fysisk tilstedeværelse fsva. de fleksible tilrettelæggelsesformer, således at der ikke længere er et krav om fysisk tilstedeværelse på 30 pct.

Endeligt foreslår DFS, at ordlyden af Folkeoplysningsloven og den underliggende bekendtgørelse opdateres med henblik på at tydeliggøre for både skoler og kommuner, at fjernundervisning og digitale fællesskaber allerede er en mulighed inden for rammen af de fleksible tilrettelæggelsesformer, samt for at tydeliggøre for skoler og kommuner hvilke aktiviteter og udgifter den fleksible tilrettelagte undervisning kan indeholde og dække. Forslagets årlige merudgift afhænger bl.a. af dynamiske effekter som en forventet stigning i kursusaktivitet.

Bedre faciliteter

Folkeoplysende skoler og foreninger over hele landet arbejder hver dag for at tilbyde borgerne de bedst mulige aktiviteter i deres lokalområder. Og her udgør faciliteterne en helt afgørende rolle. Der er brug for moderne og attraktive faciliteter for at skabe folkeoplysning af høj kvalitet, der giver borgernes adgang til dannende og attraktive fællesskaber. Desværre hæmmes dette af tildelingen af 'ikke-reelt-egnede' lokaler til aftenskolerne.

I Folkeoplysningslovens § 23, stk. 1, fremgår det, at en given kommune kan undlade at yde lokaletilskud til aftenskoler, hvis kommunen kan anvise et egnet lokale til aktiviteterne. Af lovbemærkningerne til § 23, stk. 1, fremgår det videre, at der med 'egnede' menes lokaler, der kan dække den pågældende undervisnings formål, og at de skal ligge i skolens lokalområde.

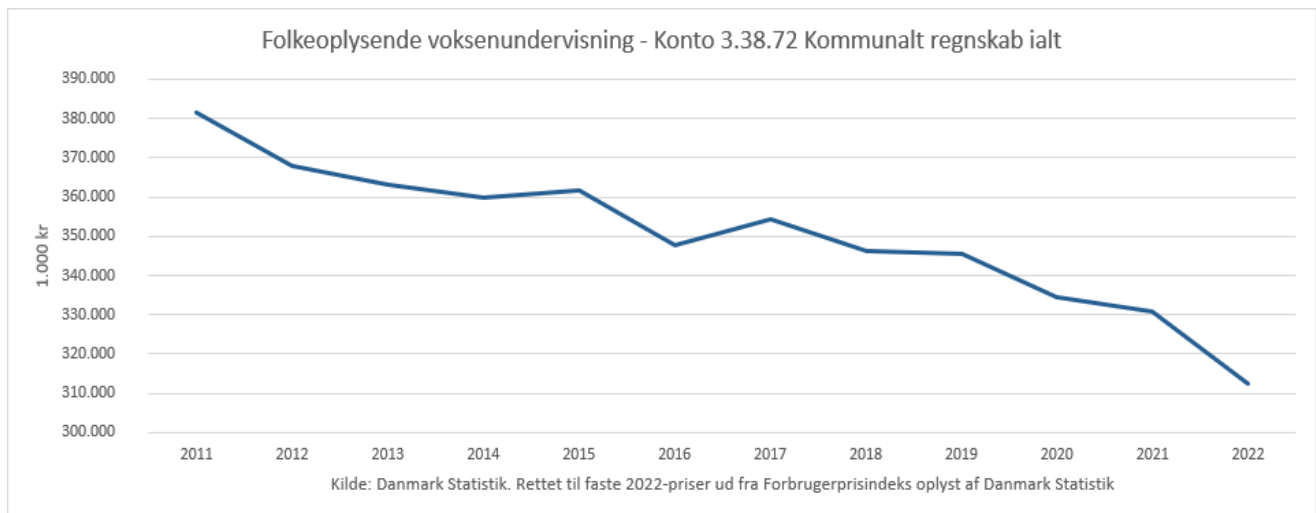
Omvendt fremgår det af lovbemærkningerne til § 25, stk. 2, (de frivillige folkeoplysende foreninger), at der ved egnede lokaler bl.a. menes, at der skal være plads til rekvisitter og udstyr, og der skal være mulighed for særpræg og udsmykning i forhold til foreningens aktivitet, mens lokalets størrelse og standard skal svare til aktivitetens indhold. Bemærkningerne fastsætter således, at kommunerne skal stille kommunale lokaler til rådighed til de frivillige folkeoplysende foreninger, hvor der er plads til udstyr, og hvor foreningerne skal have mulighed for at gøre lokaler særegne.

Denne forskel i specificeringen af, hvad der er et egnet lokale, er væsentlig set i lyset af, at mange aftenskoler, ifølge undersøgelser fra Vifo, oplever, at de lokaler, som kommunerne anviser, ikke er egnede til formålet.

Derfor foreslår DFS, at der skabes en parallelitet mellem vilkårene for anvisning af lokaler til aftenskoler og til de frivillige folkeoplysende foreninger. Intentionen er at sikre, at de lokaler, som kommunerne stiller til rådighed for aftenskolerne reelt er egnede til formålet, hvilket bl.a. indebærer, at de er i passende stand, at der er plads til at opbevare og etablere udstyr, at der er mulighed for, at foreningerne kan sætte deres eget præg på lokalerne, og at de er egnede til fagspecifikke aktiviteter. Forslagets årlige merudgift afhænger af den konkrete udmøntning, kommunernes anvendelse af deres bygningsmasse mv.

Lavere pris skaber mere deltagelse

I løbet af de seneste 11 år (2011-2022) er kommunernes tilskud til aftenskolernes undervisningsaktiviteter faldet med 18 pct., som det fremgår af nedenstående graf.

I takt med at tilskuddet er faldet, er priserne for at deltage i aftenskolernes aktiviteter steget. Det er u hensigtsmæssigt, da aftenskolerne oplever, at høje deltagerpriser er den største barriere for borgernes deltagelse i de folkeoplysende aktiviteter. Udviklingen svækker desuden kvaliteten af aktiviteterne, da det lavere tilskud gør det vanskeligere at sammensætte attraktive kurser.

DFS arbejder for, at aftenskolerne fortsat kan udvikle sig, så de – også i fremtiden – er der, hvor mennesker mødes i nye folkeoplysende fællesskaber med afsæt i værdier som demokrati og dannelse. Til gavn for den enkelte – og for samfundet som helhed. Men det kræver, at der sættes en prop i den økonomiske udvikling på området på tværs af kommunerne. Der er brug for at skabe tryghed omkring aftenskolernes økonomi, hvis de fortsat skal være en central del af vores civilsamfund fremadrettet.

Derfor foreslår DFS, at der sikres en bund under tilskuddet til almen undervisning i stedet for det nuværende loft (*tilskudsniveauet til afholdelse af handicapundervisning fastholdes*). DFS skønner, at forslaget indebærer en årlig merudgift på ca. 20 mio. kr.